
Când Machiavelli îi ia locul lui Marx

Crizele de succesiune sunt o constantă a regimurilor comuniste, din Uniunea Sovietică a anilor '20 până în Coreea de Nord de astăzi. Este ironic că într-un sistem politic care își propune un control absolut asupra societății schimbarea liderilor a fost, în general, marcată de confuzie și dezordine. România comunistă nu a fost o excepție. În ultimul său volum apărut în limba română, politologul și istoricul elvețian Pierre du Bois examinează luptele pentru putere care au însoțit moartea, în 1965, a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Cum evenimentele de atunci s-au desfășurat aproape în întregime „în spatele scenei”, singurele surse de informații sunt mărturiile celor implicați. Astfel, în perioada 1990-1996, autorul a purtat convorbiri cu o serie de foști lideri ai Partidului Comunist Român, printre care Gheorghe Apostol, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, Ion Gheorghe Maurer, Paul Niculescu-Mizil, Leonte Răutu și Ilie Verdeț. Desigur, du Bois își privește interlocutorii cu scepticism. Avea, totuși, de-a face cu oameni care au tras sforile într-un regim care ne-a „obișnuit cu minciuna deconcertantă”. Autorul este însă încrezător că, verificând și comparând declarațiile foștilor demnitari, a ajuns să „restabilească adevărul” (p. 16).

Nicolae Bîea

Partidul Comunist Român, așa cum îl descrie Pierre du Bois, este o lume în care domnește legea junglei. În absența unor reguli care să determine succesiunea, puterea avea să fie cucerită de cel mai energic, mai viclean și mai curajos (p. 156). Nicolae Ceaușescu, în acel moment secretar al partidului cu probleme organizatorice și de cadre, a început „manevrele” din ziua în care a aflat că Gheorghiu-Dej suferea de cancer. În primul rând, a încercat să-l izoleze de familie și de ceilalți membri ai partidului (p. 59). Singurii care îl puteau vizita erau Ceaușescu și premierul Ion Gheorghe Maurer. Fiica lui Dej, Vasilica, și soțul ei, Gheorghe Rădoi, considerat un posibil succesor al acestuia, au fost trimiși în misiune în Suedia. Ceaușescu avea motive serioase pentru a încerca să împiedice orice legătură între bolnav și lumea exterioară. Potrivit politologului și istoricului elvețian, în ultimii săi ani de viață, Gheorghiu-Dej nu mai avea o părere foarte bună despre Ceaușescu, învinuindu-l de greșelile făcute în timpul colectivizării agriculturii (p. 67). Există chiar voci care afirmă că Dej intenționa să convoace

plenara Comitetului Central și să îl înlăture pe Ceaușescu (p. 72).

Dej îl desemnase drept urmaș al său pe Gheorghe Apostol, prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, pe care îl aprecia pentru echilibrul și moderația sa. Mai mult, Dej a obținut și promisiunea premierului Maurer de a-l sprijini pe Apostol pentru funcția de prim-secretar (p. 71). Apostol era însă șters și lipsit de ambiție (p. 67). Ceaușescu a reușit astfel să se impună în negocierile cu ceilalți lideri ai PMR. Pe 18 martie 1965, membrii Biroului Politic, printre care Apostol, Ceaușescu, Maurer și Emil Bodnăraș, s-au întâlnit pentru a discuta succesiunea lui Dej. Maurer și Bodnăraș s-au pronunțat în favoarea lui Apostol, dar Ceaușescu și Alexandru Drăghici, ministru de Interne, s-au opus unei numiri rapide, susținând reluarea discuțiilor după moartea lui Dej (pp. 75-76). Această întârziere câștigată de Ceaușescu se va dovedi a fi decisivă în lupta pentru șefia partidului.

Gheorghe Gheorghiu-Dej a murit pe 19 martie, la ora 17.43. Conform unuia dintre martorii citați de Pierre du Bois, Ceaușescu a ținut un scurt discurs chiar lângă trupul neînsuflăit al lui Dej, îndemnându-și tovarășii la „unitate și coeziune” (p. 79). Dacă doar cu câteva zile înainte ceruse amânarea ei, Ceaușescu dorea acum o decizie imediată. Alegerea lui Gheorghiu-Dej nu mai avea nicio importanță, odată ce acesta nu mai era în viață. Din cauza izolării impuse de Ceaușescu, foarte puțini aflaseră că Apostol era succesorul desemnat de Dej. Și, dintre cei care știau acest lucru, mulți nu doreau să și-l mai amintească (p. 90). În acel moment, abilitățile de negociere reprezentau totul, și, după cum ne spune du Bois, Gheorghe Apostol nu avea nici ingeniozitate, nici fler. Acesta nu înțelege aluziile lui Chivu Stoica cu privire la separarea funcțiilor de președinte al Consiliului de Stat și de prim-secretar, pierzând, astfel, un aliat însemnat (p. 76).

Ceaușescu, în schimb, a știut exact ce vroiau colegii săi de partid. Mânduind la fel de abil amenințări și promisiuni, el îi atrage pe Chivu Stoica și pe Maurer de partea sa. Ei ajung să formeze un adevărat triumvirat, împărțindu-și cele mai importante funcții de conducere: Ceaușescu urma să devină prim-secretar al partidului, Chivu Stoica președinte al Consiliului de Stat, iar Maurer își păstra poziția de prim-ministru (p. 91). Membrii Biroului Politic și cei ai Comitetului Central au fost puși în fața faptului împlinit. Ceaușescu a fost ales în unanimitate prim-secretar al Partidului Muncitoresc Român (pp. 92-94).

După această victorie, Ceaușescu a avut o atitudine rezervată, încercând să păstreze aparența unei conduceri colective (pp. 114-115). În 1967 el renunță la separația puterilor, unind funcția de secretar-general al partidului cu cea de președinte al Consiliului de Stat, înlăturându-l astfel pe Stoica (pp. 126-127). Alexandru Drăghici, un alt fost aliat, este și el îndepărtat, fiind considerat responsabil pentru uciderea lui Lucrețiu Pătrășcanu (pp. 128-133). Anii ce urmează sunt marcați de o concentrare a puterii în mâinile lui Nicolae Ceaușescu, care devine comandant suprem al forțelor armate în 1969 și președinte al Republicii Socialiste România în 1974. În același timp, el își creează o „armată de subordonați”, cu ajutorul căreia ajunge să controleze partidul și statul (p. 146).

Dintre toate personajele prezentate de Pierre du Bois, poate cel mai surprinzător este Ion Gheorghe Maurer. Simpatizat în mod evident de către autor (du Bois menționează vigoarea, vitalitatea și franceza „cizelată” a fostului premier, dar și „suberba” sa locuință din Bulevardul Aviatorilor), Maurer ni se înfățișează ca un aristocrat cosmopolit, amator de femei și mașini de lux. Născut într-o familie de condiție bună, cu mama de origine franceză, postul de prim-secretar îi era interzis tocmai datorită originii sale burgheze. Pierre du Bois vehiculează ipoteza că Maurer l-a susținut pe Ceaușescu tocmai pentru că a crezut că va fi ușor de manipulat (p. 91). Ceaușescu este însă cel care va profita de

slăbiciunile lui Maurer, șantajându-l cu dezvăluirea faptului că primea cadouri din partea occidentalilor, și, în același timp, făcând apel la dorința sa de putere și oferindu-i postul de premier. Ceaușescu ajungea astfel să îl domine chiar și pe Maurer.

Du Bois este convins că, în toate aceste lupte pentru putere, conducătorii comuniști nu erau motivați nici de ideologie și nici de morală, ci de interesul personal (p. 156). Ceaușescu a câștigat deoarece a fost cel mai priceput în a folosi amenințări și asigurări, uneltiri și șiretlicuri (p. 157). După cum remarca și Leonte Răutu, Ceaușescu era un „maestru al strategiei în jocurile de putere” (p. 123). Cum nu exista nicio regulă care să precizeze cine îi va urma lui Dej în fruntea partidului, acest lucru a fost tot ce a contat. Aici putem observa diferența clară dintre un regim comunist și un stat de drept. În democrațiile de astăzi, putem găsi, de obicei, un algoritm care să ne spună cine va ocupa o funcție de conducere în caz că aceasta rămâne vacantă. Într-un stat de drept, puterea politică este impersonală, nu contează calitățile celui care o exercită. Nu putem spune același lucru despre un regim comunist. În România comunistă, ședințele Biroului Politic și ale Secretariatului era deseori înlocuite de simple plimbări, instituindu-se astfel un stil de conducere foarte personalizat (p. 22-23). Acesta este, cred, cel mai important lucru pe care ni-l spune Pierre du Bois. Citind cartea sa, ne dăm seama că regimurile comuniste au reprezentat, de fapt, revenirea în prim-plan a puterii politice personalizate, bazată pe charismă, în defavoarea celei impersonale, specifică statului de drept.

Pierre du Bois, Ceaușescu la putere: anchetă asupra unei ascensiuni politice, traducere de Ioana Ilie, cuvânt înainte de Vladimir Tismăneanu și Cristian Vasile, Editura Humanitas, București, 2008.

